

első számú katonai exponenseként számolt be ezekről az eseményekről.

Lehár emlékirata az első királypuccsot tárgyalja a legrészletesebben. A szerző 1920. február 11-én került közvetlenül írásos kapcsolatba a visszatérést tervező IV. Károllyal, majd vállalt a húsvéti puccs idejére olyan szerepet a király érdekében, amely az események után logikusan vezetett a hadseregből történő kiváláshoz. Az első királypuccs eseményeinek ábrázolása során Lehár közöl néhány olyan táviratváltást a kormányzó és Szombathely között, amelyek eddig nem voltak ismertek. Plasztikusan rajzolja meg a Szombathelyre érkező politikusok állásfoglalásait, s a helyzetet, amikor a kisantant katonai beavatkozása lehetőségének felnagyítása, illetve bagatellizálása jelezte a hovatarozás egyre világosabb válaszokat kívánó jellegét.

A második királypuccsot csak vázlatosan érinti az emlékirat — névumot ez a rész nem tartalmaz.

Lehár ezredesnek a legitimista mozgalomban képviselt nézeteire emlékirati

taik egyértelműen utalnak. Nem volt híve valamely engedményes megoldásnak, egyértelműen Károly visszatérését akarta, s ebből következett, hogy már a puccsok idején sem tudta politikailag követni a koncessziókra készülő különböző variánsokat. (Ez a szempont jelentkezik az emlékiratnak a magyarországi főhercegekkel foglalkozó megítéléseiben is.)

Az emlékiratokat sajtó alá rendező Peter Broucek rendkívül lelkiismeretes munkát végzett. A memoárban említett sok név lexikális feloldása tudományos értékű teljesítményt hozott létre. A bevezetésben adott Lehár-életrajz elősegíti a memoár megértését, történeti bevezetője viszont nem áll teljes összhangban a magyar történetírás legújabb eredményeivel.

Hasznos vállalkozásként tudjuk értékelni Lehár emlékiratainak közzétételét, amely elsődlegesen a legitimizmus történetének kutatói számára kínálna ismeretanyagot, s lehetőséget az összefüggések feltárásához.

Vargyai Gyula

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

Voенно-Isztorieszkij Zszurnal (Szovjetunió), 1973. 10—12. sz.

A megemléztendő tanulmányok közül időben legkorábbi kérdéssel *A. Konyev* ezds.: *V. I. Lenin és a Vörös Gárda* (1917. október—1918. március) (1973. 12. sz. 3—11. o.) című írása foglalkozik. A lenini tanítás szerint a forradalmi hadsereg a forradalmi nép (és nem általában a nép) katonai ereje. Egy ilyen hadsereg kezdeti formája 1917-ben a Vörös Gárda volt, amelyet a munkásosztály a párt vezetésével hozott létre, és amelyhez a forradalom oldalára állt katonák és matrózok tömörültek. A Vörös Gárda alakulatait Petrográdon, Moszkvában, a központi iparvidéken, az Uralban, a Donyec-medencében, Ukrajnában, Szaratovban, Caricinben, Minszkben és más városokban hozták létre. Október előtt a Vörös Gárdának kb. 200 ezer tagja volt, ez a forradalmár katonákkal és matrózokkal együtt a proletárforradalom rohamcsapatát képezte.

A Vörös Gárda alakulatai a forradalom után is munkahelyi elv szerint szerveződtek, a belépés önkéntes volt. A szervezeti keret mindinkább katonai elvek szerint alakult. A legkisebb egység volt a tized, négy tized volt egy szakasz, három szakasz egy század, három-négy század egy zászlóalj, a zászlóaljak pedig alakulattá vagy ezredekké szerveződtek.

A párt nagy jelentőséget tulajdonított a Gárdában folyó politikai munkának, 1917 decemberében a törzsekben létrehozták a politikai osztályokat.

Ugyancsak decemberben kezdődött a Vörös Gárda szervezése a falvakban is, ami a munkásokon kívül (októberig szinte csak belőlük állt a Gárda) a szegényparasztság bekapcsolódását jelentette. Ezzel együtt tömegesen léptek be katonák és matrózok, frontkatonák és gyakran altisztek is. Az egyes frontokon a forradalmár katonák, altisztek és tisztek önálló vörösgárdista alakulatokat hoztak létre.

A Vörös Gárda a helyi szervek irányításával az ország minden részén létrejött. Voltak törekvések, hogy létrehozzák az egységes irányítást, de a helyzet megváltozása miatt erre már nem került sor. A szerző ismerteti, hogy a Vörös Gárda milyen szerepet játszott a Krasznov-támadás szervezésében, a német támadás megállításában, a Kálegyin elleni harcokban és az ukrainai ellenállásban, valamint a különböző puccsok és ellenforradalmi szervezkedések felszámolásában, az új államszervezet kiépítésében.

Bármilyen hősiessen harcolt is a Vörös Gárda, a kezdődő intervenció és nagyméretű polgárháború körülményei közepette már nem volt képes ellátni az ország védelmének feladatát. Milícia-rendszer alapján szerveződött mint reguláris alakulat; nem volt egységes, világos szervezeti felépítése; viszonylag kis létszámú volt; nem volt megfelelően kiképezve és nem volt technikailag megfelelően felszerelve. Ezért határozott úgy a párt, hogy megkezdje az új típusú, nagy létszámú, reguláris hadsereg szervezését, amelynek aztán a Vörös Gárda részint alapját képezte, részint pedig átadta a feladatkörét.

Érdekes hadelmélet-történeti kérdést tárgyal *F. Danyilov* ezredes *I. Kravcsenko* ezredes: A szovjet hadművelési művészet elméletének forrásainál (1921—1930) (1973. 11. sz. 38—45. o.) című tanulmánya. A hadművelési művészet, a hadsereg és front-méretékben folytatott harc előkészítésének és folytatásának elmélete és gyakorlata, mint a hadművészet önálló része a polgárháború után alakult ki, miután rendszerették és általánosították a XX. század első negyedében folyt háborúk hadműveleteinek tapasztalatait.

A hadművelet jellemző vonásainak megszületését a fegyveres harc gyakorlatában már a XIX. század háborúiban meg lehet figyelni. Még világosabban kezdtek megmutatkozni az első világháborúban, amikor a csataterekre nagylétszámú hadseregek vonultak ki, kialakultak az egyik tengertől a másikig húzódtó összefüggő arcvonalak, a frontjellegű csoportosítások. Ilyen körülmények között az ún. döntő ütközet szétesett egy sor különálló ütközetre (hadműveletre), amelyeket csoportosulások vívtak széles arcvonalon. Másrészt lehetetlenné vált az ellenség egy-két csapással, vagy ütközettel való megsemmi-

sítése. Az ellenség felett aratott teljes győzelemhez több hadjáratra volt szükség, amelyek több, széles arcvonalon és jelentős mélységben folytatott hadműveletből álltak.

A polgárháború korábban ismeretlen széles arcvonalon folyt (1919-ben több mint 8,5 ezer km), az ellenség szétzúzását következetesen folytatott támadó hadsereg- és frontheadműveletekkel sikerült elérni.

A hadműveletnek, mint a hadművészet új jelenségének kialakulása azt eredményezte, hogy nem lehetett elhelyezni abban a felosztásban, amely a hadművészetet régóta két részre, hadászatra és harcászatra osztotta. Kezdetben az elnevezések nem voltak egységesek: „a csapatok hadművelési irányítása”, „felsőbb parancsnoklás”, „hadművelési technika”, „nagyméretű hadseregek harcászata”, „a harci cselekmények színnyelvének harcászata”, „hadászati művészet a hadműveletben” stb. Emellett a hadművelet előkészítésének problémáit gyakran a hadászat, a hadművelet folytatását pedig a harcászat körébe utalták.

A szovjet hadtudomány abból a célból, hogy megteremtse a nézetek egységét, és a hadművelet elméletének kidolgozását, az 1920-as évek közepén a front és hadseregméretű támadó és védelmi hadművelet előkészítésének és folytatásának kérdéseit önálló kategóriává alakította, amely a „hadművelési művészet” nevet kapta.

Az 1920-as évek vitáiban meghatározták a hadművelési művészet tárgyát és tartalmát, kidolgozták a marxista—leninista módszertani alapokat, egységes álláspont alakult ki a közeljövő hadműveleteinek előkészítését és folytatását illetően.

Ezen a téren főként Frunze, Tuha-csevszkij, Varfolomejev, Silovszkij és Triandafillov elméleti tevékenysége volt jelentős.

A szerző a továbbiakban ismerteti, hogy az említett teoretikusok fontosabb munkái mennyiben vitték előbbre a kérdés tisztázását. Befejezésül megállapítja, hogy ezeknek a vitáknak az eredményeképpen a 20-as évek végére meg-alapozódtak és kilikristályosodtak a hadművelési művészetre vonatkozó nézetek, a későbbi években már ezeket lehetett továbbfejleszteni, amikor megváltoztak a fegyveres harc eszközei és körülményei.

A második világháború jelentős eseményével foglalkozik A. Pokrovszkij ny. vezérezredes, V. Isztomin ny. ezds.: Az 1943-as szmolenszki támadó hadművelet (1973. 10. sz. 11—23. o.) című cikke. A szmolenszki hadművelet az 1943-as nyári-őszi hadjárat jelentős részét képezte. Ennek a hadjáratnak az volt a célja, hogy szétzúzza a német „Közép” és „Dél” hadseregszeregeket, felszabadítsa a Balparti Ukrajnát, a Donyec-medencét, valamint Belorusszia keleti területeit. A szmolenszki hadműveletet a Nyugati-front és a Kalinyini-front hajtotta végre, miközben a főcsapás irányában a Nyugati-front tevékenykedett. A két front előtt mintegy 600 km széles arcvonalon az ellenség 44 feltöltött, nagy harctapasztalattal rendelkező hadosztállyal rendelkezett. A két szovjet frontnak 84 hadosztálya és 8 lövészdandárja volt. Mivel egy német hadosztályban átlagban 10—11 ezer ember volt, egy szovjet hadosztályban pedig 5,5—7 ezer, szovjet részről minimális fölény volt emberben. A németeknek 5—6 védelmi övezetből álló mélyen tagolt védelmük volt, mintegy 100—130 km-es átlagos mélységgel. A védelmi övezetek többsége folyókkal párhuzamosan húzódtott. Ilyen körülmények között pl. a Nyugati-front a rendelkezésére álló 58 lövészadosztály közül 42-t (73 százalék) csapásmérő csoportok létrehozására használt fel. A frontok tűzéréseinek zömét a csapásmérő csoportokban összpontosították az áttörés helyein. Így aztán a Nyugati-fronton az áttörés helyein 4950 löveg és alknaveető (76 mm és ennél nagyobb) vett részt a tűzérése előkészítésben (amelyet 1 óra 30, 1 óra 50 percre terveztek). A front arcvonalán 118 cső jutott egy kilométerre, és egyes hadseregek arcvonalán elérte a 165-öt. A közvetlen támogató harcok száma a Nyugati-front arcvonalán 10—12 volt kilométerenként az áttörés helyein, a Kalinyini-fronton pedig 6—10 db.

A hadművelet gondos előkészítés után három szakaszban zajlott le, augusztus 7—20., augusztus 21 és szeptember 6., valamint szeptember 7. és október 2. között. A szmolenszki hadművelet átlagos mélysége elérte a 200—225 km-t. A szerzők részletesen ismertetik és elemzik a három szakasz harci eseményeit, majd összegezőként megállapítják, hogy a kb. 2 hónapig tartó hadászati hadművelet eredményeképpen a szovjet csapatok mintegy 400 km széles

arcvonalon áttörték az ellenség védelmének négy, helyenként öt övezetét, szétzúztak 5 gyalogos, 2 páncélos és gépesített hadosztályt, 11 gyalogos, valamint 3 páncélos és gépesített hadosztálynak pedig súlyos veszteségeket okoztak. Felszabadították a Szmolenszki-területet és megkezdték Belorusszia területének felszabadítását. A súlyos harcokban tanúsított helytállásért a két front 105 egysége kapott a harcok helyéhez kapcsolódó kitüntető elnevezést és 56 harcos, valamint partizán kapta meg a Szovjetunió Hőse kitüntetését.

I. Goluszko altábornagy: A Szovjet Fegyveres Erők hátországa a Nagy Honvédő Háború első szakaszában (1973. 10. sz. 30—38. o.) című tanulmánya olyan kérdéssel foglalkozik, amely a háború rendkívül nagy mennyiségű irodalmában a tényleges jelentőségénél lényegesen kisebb aránnyal szerepel. Bár a szovjet nép az ipari és mezőgazdasági alap létrehozásával a háború előtti időszakban biztosította a hadsereg jó ellátását, a háború kezdetének sajátos körülményei mégis súlyos helyzetet teremtettek. A határmenti katonai körzetek raktárait ki kellett üríteni, vagy tartalmukat meg kellett semmisíteni. A Szovjetunió 1938-ban már 211 ezer gépkocsit gyártott (köztük kb. 180 ezer teherautót). A fegyveres erőknek 274 ezer gépkocsija és 42 ezer traktorja volt. Háború esetére számításba vették a népgazdaság 820 ezer (köztük 700 ezer teherautó) gépkocsijának katonai célokra való felhasználását is. A hátországi ellátás elméleti kérdéseinek kidolgozásánál felhasználták Halhin-Gol, Spanyolország, a finn háború és a nyugat-európai harcok tapasztalatait is. Ezek alapján készült el 1941-re a szolgálati szabályzat idevonatkozó részének tervezete.

A hátországi ellátás szempontjából is a háború első szakasza volt a legnehezebb. Egyrészt biztosítani kellett a harcoló csapatok ellátását, másrészt 1941 végéig több mint 400 új hadosztályt állítottak fel, amelyeket fel kellett szerelni. Ezzel párhuzamosan kellett végrehajtani a nyugati területek evakuálását. Júliustól novemberig 1523 ipari vállalatot, köztük 1360 nagy hadiipari üzemet kellett kitelepíteni a keleti területekre. 1941-ben csupán vasúton 1,5 millió vagon anyagot szállítottak el. 1941. augusztus 1-én létrehozták a Szovjet Hadsereg hátországi főparancsnokságát, majd megszervezték ezt az

intézményt a frontoknál, hadseregeknél, ezt követően pedig a fegyvernemeknél is.

A hátország munkája a moszkvai csata idején külön fejezetet érdemel. Olyan körülmények közt folyt a munka, amikor októberben és novemberben a hadianyagtermelés az egész háború alatti legalacsonyabb szinten volt. A Nyugati Fronton a front és hadsereg raktáraiban mindössze 0,2—0,3 százalékos ellátmány volt az alapvető lőszerkezből. A gépkocsiszállítás elégtelen volt. Csupán a fővároshoz csatlakozó állomásokon 315 ezer vagont raktak ki a csata ideje alatt. Mindezt olyan körülmények között, amikor körpálya nem volt, és a fővárost keletről megközelítő öt vasútvonal közül kettőt a népgazdaság foglalt le. Az ellátást alapjában mégis sikerült biztosítani, de amíg a csapatok 6—7 km-től 12—15 km-ig haladtak előre naponként, a vasútvonalak helyreállítása nem haladta meg a napi 3,5 km-t. A támadás előrehaladtával — minden erőfeszítés és felsőbb segítség ellenére — az ellátás elégtelensége lett az egyik oka annak, hogy a szovjet hadsereg támadó hadműveletei 1941—42 telén befejezetlenek maradtak. A támadó harcok tapasztalatai alapján külön hadizsákmány szolgálatot és helyreállító szolgálatot hoztak létre.

A szerző részletesen foglalkozik még a leningrádi blokád körülményei között megszervezett légi, vízi és jégen történt be- és kiszállításokkal, az 1942-es súlyos helyzettel (a Donyec-medence, Észak—Kaukázus és Kubány megszállása), valamint a sztfalingrádi ellátás megszervezésének nehézségeivel, amikor pl. a fő olajellátó bázis, Baku el volt vágva az ország központjától. 1942 azonban a nehézségek mellett már változást is hozott, mivel befejeződött a háborús termelésre való átállás: 1941 decembere és 1942 decembere között pl. a repülőgépek termelése 3,3-szorosára, a repülőmotoroké 5,4-re, a harckocsik előállítására 3,7-re növekedett.

A. I. Jegorov marsall születésének 80. évfordulójára jelent meg A. *Vasziljevskij* marsall: „Katona, hadvezér” című rövid megemlékezése (1973. 10. sz. 39—43. o.). A rövid írás a kiváló szovjet hadvezér életének főbb állomásait említi meg. A. I. Jegorov 1883 októberében született a Szamarai kormányzó-ságban, kispolgári családban. A gimnázium elvégzése után a Kazanyi Gyalogsági Tisztiskolán tanult, ahol 1905-

ben avatták tisztté. Az első világháború idején végig a fronton harcolt, ötször sebesült meg, a háború végén már ezredparancsnok volt, alezreduesi rendfokozatban.

A februári forradalom után az eszterpartba lépett be, és az Északi Front 1. hadseregének katonái megválasztották a szovjetek Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottságának tagjává. 1918 júliusában nyilvánosan szakított az eszerekkel és belépett a bolsevik pártba.

Tagja volt annak a bizottságnak, amely a régi hadsereg leszerelésével foglalkozott, és emellett egyik szervezője volt az új hadseregnek, részt vett a Munkás—Paraszt Vörös Hadsereg létrehozásáról szóló dekretum kidolgozásában. 1918 januárjától tagja volt az ÖKVB katonai bizottságának, 1918 májusában tagja lett annak a bizottságnak, amely a Vörös Hadseregbe átkerülő tisztek minősítését végezte.

1918 őszétől a Déli fronton volt hadseregparancsnok, és az év végén már annak a 10. hadseregnek volt a parancsnoka, amely Csericint védte Krasznovval szemben. Amikor 1919 őszén a Déli front vált döntő fronttá, és a párt ide irányította többek közt Bubnovot, Vorosilovot, Mezslankot, Ordzonokidzet és Sztálint. Jegorovot nevezték ki a front parancsnokává. Gyenikin szétzúzása után a Vrangel ellen harcoló Dél-nyugati front parancsnoka lett.

A polgárháború befejezése után a hadsereg szervezésével, majd újjászervezésével foglalkozott felelős beosztásokban. 1931-ben nevezték ki a Vezérkar Főnökévé.

Nem sokkal tragikus körülmények között bekövetkezett halála előtt, 1935-ben Vorosilovval, Tuhacsevszkijjal, Bugyonnijjal és Bljuherrel együtt megkapta a legmagasabb, a Szovjetunió marsallja rendfokozatot. (Lengyel István.)

Vojnoistorijski Glasnik (Jugoszlávia), 1972. 3. sz.

Savo Skoko: „Az 1913. évi bukaresti béke” (7—36. o.) Ferdinánd bolgár király az első balkáni háborút lezáró béke után osztrák biztatásra korábbi szövetségesei, Szerbia és Görögország ellen fordult. Célja Makedónia megszerzése volt. A bolgárok számításai azonban nem váltak be: seregeik több ütközetben vereséget szenvedtek és féltő volt, hogy csakhamar Románia és Tö-

rórország is ellenük fordul. 1913. július 13-án a román hadsereg valóban benyomult Dobrudzsába, s ugyanezen a napon a törökök is támadásba lendültek. Ausztria nem kockáztatta meg a háborút Bulgária érdekében, csupán diplomáciai segítséget kínált. Sikerült is rávenni az előnyomuló szövetségeseiket, hogy július 30-án elfogadva a bolgárok békefelhívását, Bukarestben tárgyalóasztalhoz üljenek a katonailag reménytelen helyzetbe került Bulgária képviselőivel.

A tárgyalásokon a legnagyobb nehézségeket a bolgár—görög határ kijelölése jelentette. Kavala kikötőjének hovatartozását illetően a nagyhatalmak véleménye megoszlott: Ausztria, Oroszország és Olaszország a bolgár igényeket támogatta, ugyanakkor Franciaország és Németország Görögországot. A békekonferencia végül is Görögországnak ítélte a kikötővárost.

Az augusztus 10-én megkötött bukaresti béke jellegzetesen imperialista béke volt, mivel Makedónia kérdésében hosszú időre szembeállította egymással Bulgáriát, Görögországot és Szerbiát (illetve később Jugoszláviát).

Boro Mitrovski: „A fegyveres felkelés kibontakozása Makedóniában 1942-ben és az 1943-as felkelés katonai és politikai előkészítése” (41—61. o.) — Annak ellenére, hogy az első makedóniai ellenálló csoportok már 1941-ben megalakultak, a felkelés kibontakozását erősen gátolták a Makedóniával kapcsolatos bolgár—jugoszláv ellentétek. A bolgár megszállók 1941-ben letartóztatták a Jugoszláv Kommunista Párt Makedón Bizottságának több vezetőségi tagját, így a mozgalom egy időre elvesztette vezetői egy részét. 1942 áprilisára azonban Skoplje és Prilep térségében újabb partizáncsoportok szerveződtek, s létrejött a később híressé vált „Damjan Grujev” alakulat magva is.

Júniusban aktivizálódott e csoportok tevékenysége. A partizánok akcióira a bolgár megszállók egyre fokozottabb terrorral válaszoltak. Megélénkült a bolgárok katonai tevékenysége is, mindenáron meg akarták akadályozni a mozgalom továbbterjedését. 1942—1943 telén sikerült is több kisebb ellenálló csoportot felszámolniuk és számos politikai vezetőt és aktivistát letartóztatniuk.

A nehéz helyzetben szükségessé vált a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Vezetőségének beavatkozása. A párt

újjászervezte a szétvert alakulatokat, koordinálta az eddig szétszórt és magányosan működő egységek tevékenységét. Ezzel megteremtették az alapokat a következő év nagy tömegfelkelése számára.

Muharem Kreso: „Élet- és munkakörülmények a megszállt Belgrádban” (67—96. o.) — A számos, eddig feltáratlan levéltári anyagra és egyéb forrásokra támaszkodó tanulmány a második világháború történetének egyik ismeretlen, de jelentős fejezetét dolgozza fel.

Mivel Belgrád és lakossága mind a partizánok, mind a német megszállók szempontjából rendkívül jelentős volt, ezért a belgrádi lakosság viszonyai nagyon is bonyolultan alakultak. [Ide számítjuk Belgrád és Zemun (Zimony), valamint Bezanija és Voljovac városok lakosságát is.]

A „népi németeknek” és a nedicsista árulóknak a megszállók igyekeztek kedvező élet- és munkakörülményeket biztosítani, s az első években — egészen 1943-ig — a lakosság többi részével is jobban bántak, mint Jugoszlávia egyéb területein.

A partizánmozgalom erősödésével ez a helyzet megváltozott. Fokozódtak a megtorló intézkedések, s ezzel párhuzamosan mindinkább visszaesett a lakosság életszínvonala. A felszabadulást közvetlenül megelőző hónapokban már szinte semmi különbséget nem találunk a megszállók belgrádi és más területeken folytatott politikája között.

Ivan Antonovski: „Harcok Prilep felszabadításáért (1944. szeptember—november)” (99—134. o.) — A prilepi (makedóniai) harcok a Balkán felszabadításának jelentős fejezetét alkotják. A németek számára létfontosságú volt a város és vidékének minél további megtartása, mivel itt próbálták átmenteni Görögországból visszavonuló csapataikat, az „E” Hadseregcsoportot. Amikor Bulgária csatlakozott az antifasiszta koalícióhoz, a Makedóniát megszálló 5. Bolgár Hadsereg katonái egy része is csatlakozott a partizánokhoz, a többiek azonban a németek lefegyverezték.

Augusztus 22-én a Nemzeti Felszabadító Hadsereg Főparancsnoksága utasította a makedóniai partizáncsapatokat: szabadítsák fel Prilep térségét és vágják el a visszavonuló német csapatok útját. A parancsot a partizánok végrehajtották és heves küzdelem után szeptember 9-én felszabadították Prilepet és

Pelagonija területének egy részét. A németek azonban sikeres ellencsapást hajtottak végre és a XXII. hadtest Bitoláról — délről — előnyomulva visszafoglalta Prilepet. A város visszafoglalása lehetővé tette a németeknek, hogy csapataikat Boszniába átdobva folytassák visszavonulásukat.

A város másodszeri felszabadítása a Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg 41. és 45. hadosztályának lett a feladata. A hadműveletet gondosan előkészítették, s az október 29-én indított támadás hamarosan eredménnyel járt. Az erős német helyőrség ellenállását leküzdve a jugoszláv csapatok november 2-án véglegesen felszabadították Prilep városát.

Több kisebb közlemény, könyvismertetés, valamint a jugoszláv történeti irodalom bibliográfiája 1960—1965 és az 1967—1970. években külföldön megjelent és a második világháború történetével foglalkozó cikkek, tanulmányok és könyvek bibliográfiája egészíti ki a folyóirat e számát is. (Viniczai István)

Wojskowy Przegląd Historyczny (Lengyelország), 1973. 3. sz.

A Lengyel Néphadsereg megalakulása 30. évfordulójára megjelentetett ünnepi szám tartalmából:

Włodzimierz Sawczuk: „A párt szerepe a népi fegyveres erők létrehozásában és fejlesztésében” (17—37. o.)

A Lengyel Néphadsereg az 1943-ban Szovjetunióban szervezett Lengyel Hadseregből és a megszállt országban működő népi partizánegységekből jött létre. A Lengyel Munkáspárt erőfeszítései eredményeként egyesültek a szülőföld felszabadításáért harcoló erők. A párt által kidolgozott politikai koncepció szerint a hadsereg fontos szerepet játszott a felszabadító harcokban, az ország újjáépítésében és határos eszköz volt a párt által kezdeményezett társadalmi-politikai átalakulásokban. A háborúban és a népi hatalom megszilárdítása idején formálódott ez az új típusú hadsereg, mely összeforrt a népi hatalommal, s mai nappal a nemzet és a szocializmus szolgálatában áll. A Néphadsereg a dolgozó tömegek hadserege. A párt vezető szerepet tölt be a Néphadseregben, a hivatásos tisztek 85 százaléka párttag. A VI. kongresszus meghatározta a párt általános stratégiáját a szocializmus építése és az or-

szág védelme területén. A Lengyel Néphadsereg fontos láncszeme a Varsói Szerződés védelmi rendszerének, s biztosítja az ország határainak sérthetetlenességét. A szocializmus építésének békés időszakában a harckészültség fokozása mellett olyan fontos társadalmi feladatok is hárulnak a hadseregre, mint az ifjúság nevelése és szakmai képzése. Ezekhez a feladatokhoz a párt a jövőben is minden feltételt biztosít.

Mieczysław Obiedziński: „A Lengyel Néphadsereg a nemzet békés szolgálatában” (38—71. o.)

A háború utáni időszakban a Lengyel Néphadsereg elsődleges feladata a társadalmi átalakulás biztosítása volt. Nagy segítséget nyújtott a reakciós és nacionalista szervezetek és bandák felszámolásában. Aktívan bekapcsolódott az újjáépítésbe és a gazdasági építőmunkába. Fontos feladata volt a mezőgazdaság segítése. E célból még 1945 márciusában mezőgazdasági hadosztályokat hoztak létre, melyek elsősorban a felszabadított nyugati és északi területeken művelték a földeket. E területeken később kedvező feltételeket biztosítottak nekik a letelepülésre. A hadsereg műszaki alakulatai a közlekedés és a gyárak helyreállításán dolgoztak. 1950—55 között, a 6 éves terv idején a nehézipar fejlesztésében vettek részt, összekapcsolva itt is saját szükségleteiket a népgazdaság érdekeivel. Erre az időszakra esik a lakótelepek építkezésébe való bekapcsolódás is. 1956—1970 között a katonai műszaki és tudományos intézetek, a főiskolák kutatásainak sok eredményét a gazdasági életben is hasznosították. 1971-ben a VI. kongresszus meghatározta a hadsereg népgazdaság javára végzendő tevékenysége területét is. Ezek: a műszaki alakulatok által a Közlekedési Minisztérium javára végzendő munkák; a katonai egészségügyi szolgáltatások, az önkéntes véradás; tudományos-kutatói együttműködés; a népgazdaság számára szakemberek képzése a katonai szolgálat alatt. Számos tény, adat bizonyítja, miként tölti meg a Néphadsereg tartalomai a „Mindig a néppel” jelszót.

Kazimierz Sobczak: „A Szovjetunióban megalakult Lengyel Hadsereg keletkezésének előzményei” (122—148. o.) — Az 1939. szeptemberi tragédia után sok lengyel baloldali hazafi menekült a Szovjetunióba. Lvovban gyülekeztek, ahol lengyel értelmiségiekkel együtt ak-

tív politikai tevékenységet fejtettek ki. A lengyel kommunisták — nem látván lehetőséget saját párt megalakítására 1940 őszéig — igyekeztek az SZKP-ba belépni. A Szovjetunióval való szövetség és a lengyelországi társadalmi változások követelésében teljes nézetazonosság uralkodott köztük. A kommunisták egy része belépett a Vörös Hadseregbe, másik részük pedig szervező tevékenységet fejtett ki a Vörös Hadsereg keretein belül létrehozandó lengyel katonai egység érdekében. 1942 nyarán „Nowe Widnokregi” című folyóiratukban kifejtették, hogy a londoni emigrációs kormány képtelen a lengyel nemzet érdekeit képviselni. Egyértelműen megfogalmazták a lengyel baloldal politikai és katonai programját, elengedhetetlennek tartva a Lengyel Hadsereg létrehozását a Szovjetunióban. 1943 elején a szovjet kormány javaslatára és a lengyel kommunisták vezetésével megalakították a „Lengyel Haza- fiak Szövetségé”-t és létrehozták sajtóorgánumukat a „Wołna Polska”-t. A lengyel emigránsok körében kifejett nagyarányú propaganda és szervező tevékenységük eredményeként megteremtették egy lengyel katonai egység megszervezésének feltételeit. A londoni emigrációs kormánnyal való kapcsolatok megszakadása után politikailag is szükségessé vált a lengyel katonai egység létrehozása. A szovjet kormány 1943. május 5-én hivatalosan beleegyezését adta a Tadeusz Kościuszko nevet viselő 1. Lengyel Gyalogos Hadosztály megalakításához, melynek parancsnoka Z. Berling ezredes lett. A Szovjetunió segítségével felszerelt hadosztály már 1943 nyarán teljesértékű katonai egységgé vált. Ez volt a Lengyel Néphadsereg első reguláris egysége.

Waldemar Tuszynski: „A Népi Gárda és a Népi Hadsereg — a Lengyel Néphadsereg szerves részei (149—166. o.) — A Népi Gárda (GL) és a Népi Hadsereg (AL) harci sikerei a hitlerista megszállók elleni harcban a Lengyel Munkáspárt történelmi érdeme, mely megszervezte és vezette a partizánharcot. A GL és AL szerepét több tényező befolyásolta. A GL elsőknek indította meg a fegyveres ellenállást és hajtotta végre a párt célkitűzéseit. A dolgozó tömegekkel szoros kapcsolatban folytatták harcukat a nemzeti és társadalmi felszabadításért. A Szovjetunióval és a Vörös Hadsereggel való barátság és együttműködés szellemében tevékeny-

kedtek, ami fontos tényezője volt a lengyel—szovjet fegyverbarátságnak. Eszmei és szervezeti értelemben is előfutárai voltak a Lengyel Néphadseregnek.

A párt 1942 májusában igen nehéz körülmények között, katonai hagyományok és anyagi eszközök nélkül kezdte meg a GL szervezését. A GL ennek ellenére tevékenységét lassan az egész országra kiterjesztette. Elsődleges feladatának a megszállók keletre irányuló szállítási rendszerének megbénítását, a lakosság fizikai megsemmisítése elleni védelmét és a német hátország gyengítését tartotta.

Az Országos Nemzeti Tanács 1944 januárjában létrehozta az AL-t, az özszes demokratikus erők tömörítésével. Szervezeti felépítését a beolvadt GL adta, s felhasználta annak tapasztalatait is. A szovjet fegyver- és lőszerjuttatások segítették a fegyveres harc kiterjesztését és fokozását a megszállt területeken. 1944. július 7-én az Országos Nemzeti Tanács határozata alapján a Népi Hadseregből és a Szovjetunióban alakult Lengyel Hadseregből megalakították a Lengyel Néphadsereget.

Mieczystaw Wieczorek: „A Népi Hadsereg főparancsnokságának és vezérkarának tevékenysége 1944. január—július időszakban” (167—211. o.) — 1943 végén a Lengyel Munkáspárt szükségességnek látta a megszállók elleni harc érdekében széles, nemzeti demokratikus front megalakítását, 1944. január 1-én alakították meg az Országos Nemzeti Tanácsot, mely hamarosan létrehozta fegyveres szervezetét, a Népi Hadsereget (AL). Az AL és vezérkara — a Népi Gárda (GL) szervezeti és személyzeti hagyományaira támaszkodott. 1944 júniusának végéig tartott a szervezet tökéletesítése és a létszám növelése. A 6 vezérkari osztály közül legjobban működött a hadművelleti, információs, propaganda és az elhárító osztály, kevésbé hatásosan az utánpótlási és szervezeti osztályok. A vezérkari tisztek politikailag képzettek és a konspirációs munkában jártasak voltak; egy részük vezetési tapasztalatokkal is rendelkezett. A vezérkar kidolgozta a legfontosabb szervezeti, taktikai és belső életre vonatkozó normatívákat, melyekre a GL-ből származó tapasztalatok hatottak, így az AL-nek konspirációs hadsereg jellege volt. A vezérkar a folyó harci és szervezeti feladatok mellett a külső és belső front

katonapolitikai helyzetének elemzésével is foglalkozott. A politikai döntéseket és a stratégiai jellegű direktívákat hadműveleti parancsok és tervek formájában adták ki, és a lehetőségekhez mérten ellenőrizték azok végrehajtását. A hadműveleti tervezés célja az volt, hogy az AL partizánegységei egységes hadműveleti tervet hajtsanak végre, a sok koordinálatlan akció helyett.

A vezérkar rövid tevékenységi ideje alatt nem tudta minden tervét végrehajtani. Nagy akadályt jelentett a jól szervezett okkupáció, ami megnehezítette a rendszeres kapcsolattartást. Egyik utolsó tevékenysége a Lengyel Néphadsereg megalakításának koncepciójának kidolgozása volt. A vezérkar egy részének felszabadított területre való irányítása, valamint a Varsói Felkelés félbe szakította a Népi Hadsereg vezérkarának tevékenységét.

Igor Blagowieszczański „A Lengyel Néphadsereg tüzérsége 1943—1945-ben” (330—394. o.) — A tanulmány végigkíséri a Lengyel Néphadsereg tüzérségének történetét megalakulásától (Szovjetunió, Sielce 1943. május) 1945-ig, melyben két periódust lehet megkülönböztetni. Az első 1943 májusától 1944 júliusáig tartott. Erre az időszakra esett a Szovjetunióban megalakított I. Lengyel Hadsereg tüzéralakulatainak létrehozása, megszervezése. A második 1944 júliusától 1945 májusáig tartott, amikor a már felszabadított lengyel területeken a tüzérség mennyiségi és minőségi fejlődése ment végbe, aminek eredményeképpen a tüzérség a Lengyel Néphadseregnek a gyalogság utáni legfontosabb, korszerű ütőerejévé vált. A lengyel tüzérség megszervezése és felépítése szovjet mintára történt, bár felépítésében már mintegy a jövő szükségleteihez lett szabva. A Lengyel Néphadsereg fejlesztésének fő célkitűzése az operatív értelemben önálló lengyel arcvonal létrehozása volt, három öt-öt hadosztályból álló hadsereg és a szükséges főparancsnoki tartalékok összetételben, ennek keretén belül igen nagy súlyt helyeztek a tüzérség fejlesztésére. A háború befejezésekor a Lengyel Néphadsereg kb. 82 tüzérezreddel rendelkezett, melyekhez mintegy 45 ezer katona tartozott. A csatolt táblázatok és térképek segítségével figyelemmel kísérhetjük a tüzérség személyi állományának, felszerelésének, tüzerejének alakulását és azokat a hadműveleteket,

melyekben a tüzérség különösen nagy szerepet játszott.

Czesław Krzemiński: „A Lengyel Néphadsereg légierejének szervezési és harci erőfeszítései a második világháborúban” (395—432. o.) — A Szovjetunióban 1943-ban az I. Lengyel Hadsereg megalakításával párhuzamosan kezdtek létrehozni a légierő első egységeit, melyeknek már a felszabadított lengyel területeken való fejlesztésével olyan önálló fegyvernemet hoztak létre, mely sikerrel hajthatott végre feladatokat az ország felszabadítása érdekében. A szervezés első időszakában (1943—44 vége) elsősorban harci egységeket hoztak létre, s csak a második szakaszban, 1945 első hónapjaiban szervezték a légierő kiszolgáló egységeit és üzemeit. A legnagyobb problémát a pilóták és műszakiak hiánya okozta. 1944 augusztusában az I. Lengyel Hadsereg Közép-Visztula vidékén folytatott harcait már a lengyel repülőezredek biztosították. Ezek harctevékenységének összehangolása céljából még e hónapban megalakították az első lengyel harcászati légi egységet, az I. repülő hadosztályt (összesen 108 repülő), melynek jellegzetessége, hogy a harcászati-hadműveleti önállóság biztosítása és az I. Lengyel Hadsereg szükségletei folytán különféle harci ezredekéből állt. A légierő fejlődésének fontos állomása volt, hogy 1944 októberében létrehozták a Lengyel Néphadsereg Légierő Parancsnokságát, melynek alárendelték az összes lengyel légi köteléket. A csatolt táblázatok alapján nyomon követhetjük a lengyel légierő fejlődését (szervezet, felszerelés, személyi állomány), mely 1945 tavaszán összesen 16 ezreddel (ebben 12 harci) és 5 önálló rajjal rendelkezett. A második rész a lengyel légierő harctevékenységének legfontosabb állomásait mutatja be a közép-visztulai, a varsói, a nyugat-tengermelléki és a berlini hadműveletekben.

Kazimierz Frontczak: „A Lengyel Néphadsereg vezető szerveinek fejlődése 1945—1947-ben” (433—470. o.) — 1944 nyarán a Lengyel Néphadsereg fejlődése megkövetelte a főparancsnokság törzskarának létrehozását. A szervezés szovjet mintára történt, bár a tervbe vett Lengyel Front és az új államhatalom szervezetében a Lengyel Néphadsereg által betöltött speciális szerep folytán a törzskar szervezeti és személyi állományi felépítése eltért a Front tipikus törzskarától. Az így lét-

rejött struktúra gyakorlatilag a háború végéig változatlan maradt. A háború befejezése után hármas feladat várt a törzskarra — a hadsereg békeidőre való áttérésének előkészítéséhez és végrehajtásához szükséges feladatok végrehajtása; — a háború maradványainak felszámolása; — a határok, a belbiztonság és a néphatalom megszilárdításának biztosítása. Ezen új feladatok ellátására 1945 nyarán a törzskart vezérkarrá szervezték át. Közvetlenül a háború után a vezérkarra háruló rengeteg feladat bizonyos negatív jelenségeket is okozott (túlságos centralizálás, távlati tervek hiánya, az illetékesség pontos meghatározásának hiánya), s így tulajdonképpen csak 1947-ben fogtak hozzá az ország védelmével kapcsolatos munkákhoz. A hiányosságok felszámolását célzó átszervezések 1947 végére fejeződtek be, ekkorra alakult ki a vezérkar világos struktúrája, ésszerű szervezeti és alárendeltségi rendszere, melynek felépítését táblázat mutatja. A vezérkarhoz tartozó egyes osztályok és intézmények fejlődését, szervezeti felépítését és feladatait tárgyalják az egyes fejezetek.

Ryszard Nazarewicz: „Lengyelek részvétele a hitleri hadsereg Szovjetunió elleni előkészületeinek felderítésében” (497—530. o.) — A lengyelek és a Szovjet Hadsereg együttműködésének a hitleri Németország elleni harcban viszonylag kevésbé ismert területét, a hírszerzést és a felderítést tárgyalja a cikk. Lengyelország megszállása fontos eleme volt a Szovjetunió elleni támadás előkészítésének. A Kelet irányú fő stratégiai útvonal mentén fekvő lengyel területek jelentették a felvonulási területet. A megszállás után mindjárt megindult a vasút és közúti hálózat kiépítése, majd 1940-ben Franciaország kapitulációja után megindult a katonai előkészítés: katonai erők növelése, repülőterek, raktárak stb. építése, valamint a lengyel ellenállási mozgalom elleni harc és a lengyel nép elleni terror fokozása. A szovjet hatóságok, ismerve a lengyelek elszántságát a németek elleni harcban, igyekeztek bevonni őket a német agressziós előkészületek felderítésébe is. A szovjet területre menekült lengyeleket kiképzés után bedobták a megszállt lengyel határmenti területekre (Rzeszów, Zamość, Kielce stb. környéke), ahol azok hírszerző hálózatokat építettek ki, s a híreket továbbították. A kezdeti időszakban ez

főleg a német—szovjet határ gyakori, illegális átlépése útján történt, majd később rádió útján. Az agressziós előkészületek előrehaladtával egyre veszélyesebbé vált a munka, mire bizonyosság az elfogott és halálraítélt lengyel hírszerzők nagy száma. A cikk részletesen ismerteti S. Dawidowicz vasmunkás Kielce környéki és T. Malinski postás által Mazowsze északi részén szervezett hálózat tevékenységét, információit és sorsát. Ezek voltak a legjelentősebbek, melyeknek munkáját a szovjet hadvezetés is nagyra értékelte.

Juliusz Malczewski: „A Lengyel Néphadsereg létszámadatai a második világháború befejező szakaszára vonatkozóan” (531—537. o.) — A Lengyel Néphadsereg, valamint az egyes hadműveleti és harcászati egységek tényleges létszámáról eddig ellentmondásos adatok álltak rendelkezésre. Az eddigi adatok szerint 1945. május 1-én a Lengyel Néphadsereg állománya kb. 400 ezer főt tett ki. Ebből 200 ezer vett részt közvetlenül a harcokban (a lengyel fegyveres erők operatív egységei), azaz az 1. és 2. Lengyel Hadsereg és a főparancsnokság tartalékának egységei.

A fegyveres erők másik része az országban volt kiképzés alatt vagy teljesített szolgálatot, mely mintegy hadászati tartalékot képezett, készen a fronton harcoló operatív egységek erősítésére. Ezek a háború befejezése miatt már nem vettek részt a hadműveletekben.

A Lengyel Néphadsereg vezérkara 1972-ben bizottságot hozott létre az ellentmondásos adatok tisztázására, ennek eredményeit ismerteti. A személyi állományra jellemző, hogy annak növekedése 1945 augusztusáig tartott. Főleg az első félévben növekedett a létszám jelentősen, mivel az akkori hadvezetés számított a háború elhúzódására. Csak a békeállományra való áttérés (szeptember) állította meg a létszámnövekedést és eredményezett csökkenést. A csatolt táblázatok végigkísérik a lengyel fegyveres erők (katonaság, rendőrség, biztonsági erők, a hadsereghez tartozó üzemek és intézmények) létszámának alakulását 1945 áprilisától szeptemberig. Ebből kitűnik, hogy a Lengyel Néphadsereg a legnagyobb létszámmal — 402 265 katonára — 1945. augusztus 1-én rendelkezett.

Boleslaw Wozzynski: „A Néphadsereg gazdasági problémái, a polgári lakoságnak nyújtott segítsége 1945—1947-

ben.” (619—629. o.) A Lengyel Néphadsereg háború utáni tevékenységében nagy szerepet játszott a háború maradványainak felszámolása (aknátlanítás), az államhatalom megszervezéséhez és megszilárdításához (fegyveres bandák elleni harc), a gazdasági és kulturális élet helyreállításához s a földreform végrehajtásához nyújtott segítség. A Honvédelmi Minisztérium III. osztálya foglalkozott a hadsereg gazdasági, egészségügyi és pénzügyi problémáival. A cikk az osztály vezetőjének, P. Jarowzewicz tábornoknak a jelentését ismerteti, mely a hadsereg gazdasági ügyeivel és a polgári lakosság számára nyújtott segítséggel foglalkozik a háború befejezésétől 1947 első hónapjaiig. A gazdasági ügyek keretén belül foglalkozik a hadsereg élelmezésével, ruházati ellátásával, a szállítóeszköz-gazdálkodással, katonai építkezésekkel, az egészségüggyel és a pénzüggel. A központi szerveknek hármas feladatot kellett végrehajtaniuk a háború után: a Szovjetuniótól kapott ellátási segítségtől való függetlenítés a hazai gazdaságra támaszkodva; a hadsereg anyagi ellátásának növelése; a hadigazdálkodásról az ésszerű és takarékos békegazdálkodásra való áttérés. Az ismertetett adatok alapján látható, hogy ezeket a célokat 1947 közepéig elérték. A hadsereg által a polgári lakosságnak és a népgazdaságnak nyújtott segítségből elsősorban a mezőgazdasági munkákban való részvétel (szántás, vetés, aratás), élelmiszeripari üzemek helyreállítása és a letelepülő katonák számára (főleg a visszacsatolt területeken) térítésmentes fogat és ló juttatása emelkedik ki. (Windisch Aladárné)

Militärgeschichte (Német Demokratikus Köztársaság), 1973. 6. sz., 1974. 1. sz.

V. A. Maculenko: „A szovjet csapatok támadó-harcászatának fejlődése a Nagy Honvédó Háborúban” (6. sz. 661—672. o.) A háború előtti szovjet nézetek szerint a lövészhadtest, illetve lövészhadosztály lett volna a támadás fő végrehajtója tüzérségi és légi támogatással. A lövészkötelékek szervezése a háború folyamán sokat változott, a konkrét harci helyzet elemzéséből új felismerések születtek a fegyvernemek együttműködése, az ellenséges arcvonal áttörése, a menekülő ellenség üldözése, a támadó harc vezetése, a támadás fő

irányának megjelölése stb. terén. A fejlődés alapját a szovjet csapatok fegyverzetében, szervezésében, a Vörös Hadsereg magas szintű hadművészetében kell keresnünk. A tapasztalatok értékelése a mai tisztikarnak elengedhetelen kötelessége.

Sz. A. Tjuskevics: „A szovjet hadtudomány jelenlegi fejlődésének feltételei és tendenciái” (1. sz. 5—14. o.) A szovjet hadtudomány bonyolult fejlődési folyamata a társadalmi fejlődés függvénye. Serkentőleg hat rá a kommunista párt vezető szerepe, a szocialista tábor egysége, a tudományos-technikai forradalom, a marxista—leninista metodológia alkalmazása és az a tény, hogy erős imperialista ellenféllel szemben kell a fölényt tartani. Feladata békében az elméleti alapelvek kidolgozása és gyakorlati megindoklása, amelyek háború esetén a győzelem biztos zálogát jelentik. A második világháború óta sok, ma már nem modern felismerés új megfogalmazást igényelt, szabályok, tézisek, elvek tökéletesebb kidolgozást nyertek. A szovjet katonai doktrína e nézetek tudományos igényű összefoglalása.

Richard Lakowski—Werner Wunderlich: „Az atlanti gyarmatszerző háború elmélete. A tengeri hadászati gondolkodás fejlődése Németországban a második világháború előtt” (1. sz. 15—24. o.) A weimari köztársaság idejében nem értékelték az első világháború tapasztalatait, csupán a monopoliburzsoázia expanzív követelményeinek megfelelően fejlesztették a flottát, amelynek szerepe az atlanti gyarmatszerző háború viselése lett volna. A flotta teoretikusai e háború totális jellegét hangsúlyozták, bár a haderő szerepét illetően eltértek a vélemények a legfelsőbb katonai körökben. A flotta döntő szerepét a gyarmati és tengeri támaszpontrendszer biztosította volna, mely az ellenség gazdasági legyőzésének és a világalomnak nélkülözhetetlen előfeltételeként élt a tervekben. A német hadvezetés nem vette figyelembe az ellenség erejét és a saját lehetőségeit, így ez totális vereséget eredményezett.

Rudolf Meister—Harry Voigth: „Lenin és a Komintern segítségnyújtása az NKP katonapolitikai munkájához 1918—1921 között” (1. sz. 38—46. o.) Már a Spartakus-csoport is kapcsolatban állt Leninnel, aki a fegyveres Vörös Garda megalakítását sürgette 1918-ban. A háború után lelassult az osztályharc, a

párt helyzetének stabilizálása mégis bekövetkezett, mert sikerült legyőznie a helytelen baloldali nézeteket és sikeresen fellépett a polgárháború ellen. Feladata ekkor az ellenforradalmi erők és a reakciós Reichswehr elleni harc volt. 1920-tól a tömegek megnyerése volt a párt fő feladata, ahogyan a Komintern II. kongresszusa azt meghatározta. A párt taktikai mozgékony-ságát hátrányosan befolyásolta a szocialdemokrata baloldallal létrejött fúzió. Lenin útmutatása 1920-tól főleg a párt helyes stratégiai és taktikai munkájára irányult, érintette az illegális munkát, a proletariátus katonai előkészítését és a fegyveres szervezetekben a kommunista sejtek kiépítését. A jeni pártkongresszus 1922-ben pontosan megfogalmazta az elkövetkező évek feladatait.

Heinz Sperling: „Adalékok a Reichswehr szerepéhez 1923—1924-ben, a kapitalizmus átmeneti stabilizációja idejében” (6. sz. 694—705. o.) 1923-ban kiéleződött az osztályharc a munkásosztály és a monopóliburzsoázia között. A kormány a forradalmi munkásszervezetek ellen intézte támadásait. A nyugat-német hadtörténetírás a katonai vezetés helyes magatartását hangsúlyozta több feldolgozásban. A szerző levéltári anyagokra támaszkodva bebizonyítja, hogy a hadvezetőség a monopóliburzsoázia legteljesebb kiszolgálója volt, a kormány csak katonai erőszakra támaszkodva tudta a fegyveres munkásszervezeteket Szászországban, Thüringiában és Bajorországban szétverni. A katonai diktatúra volt a döntő erő a német munkásosztály leverésében.

Helmut Schnitter: „Szökések a 18. században. Két dokumentum a nép és hadsereg viszonyáról a feudalista porosz militarizmusban” (1. sz. 54—60. o.) A hadseregfejlesztés I. Frigyes Vilmos alatt addig nem látott méreteket öltött és a kontinens 4. legerősebb hadseregét eredményezte. Szellemét nép- és haladásellenesség jellemezte. A közzétett dokumentumok a kiszolgált katonák helyzetét szemléltetik, a barbár drill-rendszer által megaláztak a legszigorúbb büntetés mellett is sokszor megszöktek. A menekülők mindig számíthattak a nép támogatására.

Wilfried Lulei: „Az USA-agresszió fokozatai Indokínában” (6. sz. 682—694., 1. sz. 25—37. o.) A lokális háborúk az imperialista globális stratégia egy része az antikomunista harc egyik formája.

Az új kolonialista módszerek az országok ellenforradalmi erőire épültek, céljuk azok katonai támogatása, majd durva beavatkozás a belpolitikai harcokba. Különösen éles harc bontakozott ki Vietnamban és Kambodzsában, de időközönként erőteljesen fellángolt a küzdelem Laoszban is. Az Egyesült Államok nem tudta megmozgatni szövetségeseit e harc érdekében, jelentős támogatást csak Japán adott, az európai államok közül csak az NSZK adott figyelemre méltó segílyt az agresszióhoz. A szerző kétrészes cikkében a nevezett országok belső fejlődését, a hazafias erők tevékenységét elemzi 1954—1964., illetve 1964—1973 közötti időszakban, leleplezi az agresszorok módszereit és rámutat a harc kudarcára. Jelentős szerepet játszott Vietnám esetében a világ népeinek határozott fellépése és az amerikaellenes közvélemény.

Heinz Bernhard Zorn: „Wilhelm Pieck az NDK fegyveres erőinek politikai és szakmai képzéséről 1953-ban” (6. sz. 706—713. o.) Az 1953-as esztendő fontos politikai és katonapolitikai kérdéseket vetett fel, amelyeket a NSzEP II. kongresszusa rendszerezett. A német néphadsereg felállítása az elért eredmények védelmét szolgálták. Az akkori szempontok ma is aktuális tartalommal rendelkeznek: a munkás-paraszt káderek vezető szerepe és példamutatása, a proletár internacionalizmus és szocialista hazafiság, a haladó német katonai hagyományok ápolása, szocialista fegyelem, éberség stb. kérdései állandóan napirenden levő feladatok ma is.

Eberhard Falkenberg—Gerhard Günther: „Az Ernst Thälmann” tisztképző főiskola” (6. sz. 673—682. o.) A NSzEP VII. kongresszusa fokozottabb követelményeket támasztott a hadseregtől, mely strukturális változásokat, átszervezéseket vont maga után. Különösen magas követelményeket támasztott a hadsereg tisztikarától. Az Ernst Thälmann tisztképző iskola jó tapasztalatokkal rendelkezett, tanári kara és kiképző testülete a magasabb követelményeknek is kiválóan megfelelt. 1968-ban új korszak kezdődött az iskola életében. Az átmeneti évek jól megalapozták a politikai és szakmai munkát. 1971-től kezdődően már főiskolai szinten képezi ki a katonai vezetők a Nemzeti Néphadsereg számára.

Rigobert Günther—Peter Haupt: „A teutoburgi csata és hatásai” (1. sz. 47—

53. o.) A germán törzsek az i. e. első században egységesen felzárkóztak a terjeszkedő római uralom ellen. A teutoburgi erdőben — i. u. 9 — a jól felszerelt és kiképzett római légiók súlyos vereséget szenvedtek a katonai demokráciában élő, Arminius vezetésével harcra induló germánoktól. A győzelem katonai és politikai következménye lett, hogy a Rajna-menti, már leigázott germánok is fellázadtak a római uralom ellen. A germánok megismerkedtek a fejlettebb társadalmi formával, termelési móddal, így a rómaiakkal való érintkezés által meggyorsult a feudalista elemek kialakulása.

Manfred Lachmann: „A géppuska fejlődése és alkalmazása” (6. sz. 720—730. o.) Már a 15. században is folytak kísérletek a tűzgyorsaság fokozására, de csak a 19. században alakult ki az

a típusú géppuska — Maxim 1885 M. —, mely használhatónak bizonyult. Minden európai állam átvette e rendszert és létrehozta a maga típusát. Az angol hadsereg alkalmazta elsőnek az új fegyvert gyarmati háborúiban. Az orosz—japán háború után a géppuska már nélkülözhetetlenné vált. A poroszok csak vonakodva alkalmazták, szériagyártása csak 1916-ban kezdődött. A két világháború között számos könnyű és nehéz géppuskaváltozat látott napvilágot. A második világháborúban a 42 M. volt a leghasználhatóbb, ma a Bundeswehr ezt a típust alkalmazza továbbfejlesztett formában. A Varsói Szerződés hadseregei egységesen a Kalasnyikov rendszert alkalmazzák.

Mindkét szám közül hadtörténeti bibliográfiát. (Rákóczi Katalin)